

Rok 2004–2006: krótkie ożywienie stosunków czesko-chińskich

Jonáš Syrovátka

Obserwując dyskurs publiczny, laik mógłby nabrać przekonania, że starania o rozwój stosunków z Chinami stanowią novum w czeskiej polityce zagranicznej¹. Jednak sięgając w przeszłość, widzimy, że nie tylko rząd premiera Bohuslava Sobotki chciał wyraźnie poprawić stosunki z Chinami. Niniejszy tekst ma przypomnieć wydarzenia z początku tysiąclecia, kiedy czescy politycy postanowili po raz pierwszy odkryć Państwo Środka.

Na stosunki czesko-chińskie po roku 1989 miała wpływ nie tylko ponowna orientacja na kraje zachodnie, ale też priorytety polityczne prezydenta Václava Havla. Bliskie stosunki głowy państwa z przywódcą tybetu Dalajlamą były dla dyplomacji jeszcze do przełknięcia, jednak kością niezgody stała się kwestia stosunków z Tajwanem. W roku 1995, wkrótce po wizycie wiceprezydenta Tajwanu Lien Chana w Pradze, prezydent Havel określił nieobecność Tajwanu w ONZ jako *godną pożałowania*. Chińskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych następnie oświadczyło, że opinia czeskiego prezydenta spowoduje poważne pogorszenie stosunków i oskarżyło Republikę Czeską o wtrącanie się w sprawy wewnętrzne Chin². Pomimo tych nieporozumień Chiny przez cały okres prezydentury Havla starały się wynegocjować jego oficjalną wizytę w Chinach.

Część elit politycznych (reprezentowana np. przez wybranych członków partii ODS) nabrała jednak w tym czasie przekonania, że zły stan wzajemnych stosunków ekonomicznych (przejawiający się głównie w wyraźnie nierównym bilansie handlowym) jest spowodowany przez brak porozumienia w kwestiach politycznych³. Między innymi dlatego prezydent Václav Klaus po objęciu urzędu w roku 2003 wzmocnił starania o poprawę wzajemnych stosunków, wprowadzając zasadniczą zmianę retoryki. Podczas bezprecedensowo długiej (jedenastodniowej) oficjalnej wizyty w Chinach w roku 2004, kilkakrotnie dystansował się od działań politycznych swojego poprzednika. Niebezpośrednio określił je jako „wywyższające się mentorowanie i drobne prowokacje polityczne”⁴. Prezydentowi podczas podróży

1 Stowarzyszenie do Spraw Międzynarodowych [ChinfluenCE](#) opisało precyzyjnie czeski dyskurs publiczny dotyczący Chin.

2 Należy jednak zaznaczyć, że w sprawie rozwoju stosunków z Tajwanem Havel nie działał na własną rękę. Analogiczne stanowisko zajmowała bowiem znacząca część reprezentacji politycznej (w roku 1995 z wiceprezydentem Tajwanu spotkał się nieoficjalnie również ówczesny premier Václav Klaus).

3 Typowym przykładem tej argumentacji może być oświadczenie Jana Zahradila, ówczesnego eksperta ODS do spraw zagranicznych, który w wywiadzie dla gazety Lidové noviny w roku 2002 wyraził swoją niechęć wobec „postdysydenckiego kompleksu Mesjasza”, przez który Republika Czeska jest „pariasem na rynku chińskim”. (Jan Zahradil, *Interview*, „Lidové noviny”, 5. 06. 2002.)

4 Václav Klaus, *Před návštěvou v Číně* (Przed wizytą w Chinach), „MF Dnes”, 8. 04. 2004 [na:] <<https://www.klaus.cz/clanky/1762>>.

towarzyszili również przedstawiciele biznesu, włącznie ze spółką inwestycyjną PPF, która od kilku miesięcy sondowała warunki na tym rynku⁵.

Zmiana stosunku do Chin miała miejsce również na poziomie rządu, zwłaszcza po objęciu funkcji premiera przez Jiříego Paroubka w roku 2005. Premier w tym samym roku skrócił oficjalną wizytę w Japonii, by zdążyć na umówioną naprędce wizytę w Chinach, podczas której spotkał się z prezydentem Chin Hu Jintao. To właśnie podczas tej wizyty Paroubek, prawdopodobnie jako pierwszy z czeskich polityków, wyraził ideę, by Republika Czeska została bramą dla chińskich inwestycji w Unii Europejskiej⁶. W organizacji tej wizyty kluczową rolę odegrał, według własnych słów, ówczesny sekretarz gabinetu premiera Jan Birke, który pracował w Chinach jako menedżer firmy chińskiej zajmującej się importem i eksportem surowców strategicznych już w latach 90⁷. To właśnie kontakty Birkego pomogły Jaroslawowi Tvrdíkowi, który w tamtym okresie budował karierę lobbyisty w Chinach.

Następnie w Pradze gościł chiński premier Wen Jiabao. Paroubek określił tę wizytę jako „wizytę roku”⁸. Rzeczywistość była jednak bardziej prozaiczna. Przygotowania do wizyty na tym poziomie ogłosił w 1999 roku ówczesny premier Miloš Zeman, a Ministerstwo Spraw Zagranicznych co roku przypominało Chinom o planowanej wizycie. Chiński gość zatrzymał się w Pradze tylko na 24 godziny. Podczas wizyty został m.in. podpisany dokument określający wzajemne stosunki ekonomiczne. Ten sukces był jednak w dużym stopniu spowodowany do rzeczywistości, kiedy ówczesny minister finansów Bohuslav Sobotka wyjawiał w wywiadzie dla czasopisma *Ekonom*, jak bardzo niekorzystne były dotychczasowe warunki handlowe⁹. Co więcej, nowa umowa poprawiła sytuację tylko w ograniczonym stopniu, jak przyznawali przedstawiciele rządu.

Pomimo wzbudzających kontrowersje efektów tej wizyty, w następnych latach stosunki czesko-chińskie zaczęły się rozwijać. Przejawiało się to chociażby w większej liczbie delegacji politycznych wysyłanych do Chin. Ostatecznie sam Jiří Paroubek ocenił bardzo pozytywnie zmianę stosunków, pisząc, że już w roku 2006 był gotowy do podpisania umowy¹⁰ o

5 Tomáš Smetánka; rozmowa z autorem.

6 Rudolf Fürst, *Česko-čínské vztahy po roce 1989* (Stosunki czesko-chińskie po roku 1989), Praga 2010.

7 Ondřej Koutník, *Jan Birke: vlivný poslanec ČSSD, jenž otevřel českým byznysmenům dveře do Číny* (Jak Birke: wpływowy poseł partii ČSSD, który otworzył biznesmenom drzwi do Chin) [na:] *Česká pozice*. 6. 12. 2013, <http://ceskapozice.lidovky.cz/jan-birke-vlivny-poslanec-cssd-jenz-otevrel-ceskym-byznysmenum-dvere-do-ciny-180-/tema.aspx?c=A131126_232741_pozice_137786>, dostęp: 18.12.2017.

8 *Čínský premiér navštíví Českou republiku* (Premier Chin odwiedzi Republikę Czeską), [na:] *BBC Czech.com*, 8. 12. 2005, <http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/12/051208_cz_china_1100.shtml>, dostęp: 18.12.2017.

9 Bohuslav Sobotka, *Zdolávání čínské zdi* (Pokonać Mur Chiński) [na:] *Ekonom* 28.12.2005, <<https://ekonom.ihned.cz/c1-17484840-zdolavani-cinske-zdi>>, dostęp: 18.12.2017.

10 Dokument został podpisany w roku 2016 podczas wizyty prezydenta Chin Xi Jinpinga w Pradze.

partnerstwie strategicznym pomiędzy Czechami a Chinami¹¹. Nie wiadomo jednak, czy tak by się wydarzyło, ponieważ w tamtym czasie doszedł do władzy nowy rząd. Podczas jego kadencji wzajemne stosunki wyraźnie ochłodziły się.

Opisując ten okres, nie można zapomnieć o dołączeniu Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej. To wydarzenie miało daleko idący wpływ na stosunki czesko-chińskie. Zdaniem Rudolfa Fürsta ten fakt może wytłumaczyć większość kwestii, jakie miały miejsce we wzajemnych stosunkach w latach od 2004 do 2006¹². O tej argumentacji należy pamiętać również dziś, kiedy szukamy idealnej postaci stosunków czesko-chińskich. Powinna być ona jasno określona w kompleksowej strategii określającej czeskie stosunki z Chinami. Z doświadczeń z opisywanego okresu wiemy, że same głośne deklaracje polityczne mają znikomy wpływ na wzajemne stosunki, lub nie mają go wcale.

Tekst jest pierwszym artykułem z serii powstałej w ramach projektu „Comparing the Czech-Polish Approach to China: Assessing both challenges and opportunities from a security-minded perspective”, przy wsparciu Forum Polsko-Czeskiego przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych Republiki Czeskiej.

11 Jiří Paroubek, *Strategické partnerství s Čínou* (Partnerstwo strategiczne z Chinami) [na:] *Parlamentní listy*, 1.3.2016, <<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-voicum/Jiri-Paroubek-Strategicke-partnerstvi-s-Cinou-424118>>, dostęp: 18.12.2017.

12 W publikacji „Česko-čínské vztahy po roce 1989” (Stosunki czesko-chińskie po roku 1989) Fürst podaje przykłady poprawy stosunków czesko-chińskich, które miały miejsce głównie dzięki wejściu Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej: realizacja odkładanej wizyty premiera Chin, intensyfikacja bilateralnych stosunków politycznych, zmiana stosunku Chin do roli geopolitycznej Republiki Czeskiej – Republikę Czeską przestano klasyfikować w regionie Europa Wschodnia i Azja Środkowa, a zaczęto ją postrzegać w kategorii Europa, a także wzmocnienie pozycji negocjacyjnej Czech, dzięki możliwości negocjowania za pośrednictwem instytucji unijnych.